

**СВЕТИ ОТАЦ НАШ ГРИГОРИЈЕ ПАЛАМА: ВЕОМА СМЕРНОЈ МЕЂУ
МОНАХИЊАМА КСЕНИЈИ О СТРАСТИМА И ВРЛИНАМА И О ПЛОДОВИМА УМНОГ
ТИХОВАЊА**

Онима који желе да се потпуно предају молитвеној самоћи, не само што им је неугодно разговарање и општење са мноштвом људи него и са онима који живе на исти начин као и они. То бива зато што се тиме прекида стални и омиљени разговор с Богом, а сабраност ума, којом се одликује унутарњи и истински монах, разбија на два а понекад и на више делова. Зато кад су упитали неког од Отаца: зашто избегаваш људе? - одговорио је: "Стога што ми је немогуће да будем истовремено и са Богом и са људима" (ава Арсеније). Неки опет други Отац, говорећи о овоме из личног искуства, каже да не само општење, него и сами сусрет са човеком у стању је да поремети чврстину умног мира и спокојства оних који молитвено тихују (ава Исак Сирјанин).

Ако се ствар још брижљивије испита, то и само сећање на приближавање, ишчекивање нечијег доласка и на сусрет са њим, довољно је да узнемири умни део душе. Шта више, и онај који се бави писањем, оптерећује ум свој бригама. Ако се деси да онај који се бави писањем спада у духовно напредније и у оне који су због душевног здравља задобили љубав Божју, такав иако пише, љубав Божја ипак дејствује у њему, премда не непосредно и чисто. Ако ли је онај који пише један од оних који су подложни многим душевним страстима и болестима, а ја сам управо један од таквих, и који би требали да непрестано вапију Богу: Излечи ме, сагреших Ти! - онда је неразумно да се такви предају писању пре него што се исцеле, да напуштају молитву и да се добровољно баве било чим другим. Поред тога, такав долази преко својих списа у додир и са одсутним људима; његови списи, који остају и после његове смрти, падају у разна времена у руке многих људи, доспевајући чак и тамо где он не би желео.

Управо је то био разлог да многи оци Тиховатељи нису хтели ништа да пишу, иако су били способни да напишу веома важне и корисне ствари. Ја, међутим, који по свему заостајем у тачности и строгости иза Отаца, имао сам обичај да пишем, истина по нужди. Но сада ме онерасположише према писању они који са завидљивим оком гледају на неке од мојих списа, тражећи у њима повода да их злоупотребе. Они се закаче, по великом Дионисију, за слова, и неразумљиве знаке, за непознате слоге и речи, за које њихова памет није дорасла. А заиста је неразумно и ниско и несвојствено онима који стварно желе да схвате божанске истине, заустављати се на речима, а на смисао и циљ реченога не обраћати пажњу.

Знам да сам заслужио њихове клевете, али не због тога што нисам писао сагласно Светим Оцима - то се, благодаћу Христовом, да закључити из онога што сам написао, него због тога што сам писао о ономе чега нисам био достојан, покушавши можда као неки други Уза да слабом речју подржим колесницу истине (уп. 2 Сам. 6, 6-7). Но ипак, не изли се на мене гнев Божји, него само умерена казна, те не би дозвољено да ме противници савладају. Наравно, и то се догодило због моје недостојности. Јер нисам био достојан, а разуме се ни способан, да пострадам за истину и тако да са радошћу постанем заједничар страдања светих.

Јер шта? - Зар чак и Златоусти Отац, који док се још у телу налазио би прибројан Цркви првородних на небесима и који је боље него било ко други писао тачно, јасно и умилно о побожности, зар и њега тако великог не избацише као оригенисту из Цркве, и зар не би осуђен на прогонство? А Петар, челник врховног збора ученика Господњих, каже да су ондашње незналице извртале још тада оно што је тешко разумљиво у посланицама Великог Павла, "на своју сопствену пропаст" (2 Петр. 3, 6). Ја опет због незнатне тешкоће од стране

оних који су ме напали, иако су саборски били осуђени, имао сам намеру да убудуће потпуно прекинем са писањем. Али ево сада ти, света Старице, поче да ме молиш, служећи се молбеним писмима и порукама, да ти опет пошаљем поучне речи, иако се ти особито не нуждаваш у поукама. Јер заједно са старошћу по годинама поседујеш, благодаћу Христовом, и зрели ум, закон светих заповести прочитала си дугогодишњом праксом и искуством, разделивши Дане свога живота на послушање и молитвено тиховање. Украсивши њима сасуд своје душе, припремила си га да прими у себе и задржи божанске особине. Ади таква је душа кад се једном силно распали жеђу за духовном науком: постаје незаситива. Зато мудрост и каже за њу: "Они који ме једу опет ће огладнети" (Прем. Сирах. 24, 21). А Господ који ту жеђ усађује у душу, каже за Марију која је овај "добри део" изабрала, "да се неће одузети од ње" (Лк. 10, 42).

Теби су ове поуке вероватно потребне и ради кћери великога Цара, које су ти поверене на васпитање; особито поуке о расуђивању, на основу којег ти још од рођења чезнеш да се венчаш са Даваоцем нетрулежности. Као што је Он примио ради нас истинско наше тело, тако ево и ти, угледајући се на Њега, обукла си на себе лик почетника и оних којима су поуке потребне. Зато и ја, иако нисам много богат што се тиче знања, особито знања ове врсте, али ради послушања и ради извршења заповести да "дајемо ономе који тражи" (Мт. 5, 42), одаћу по част љубави у Христу на основу онога што имам, показујући бар добру намеру.

Знај дакле, о света Старице, боље речено нека преко тебе науче дјеве које су изабрале да живе по Богу, да постоји и смрт душе, по природи бесмртне. То каже и љубљени ученик Христов Јован Богослов: "Има грех који води у смрт ... а има грех који не води у смрт" (1 Јов. 5, 16-17), мислећи овде свакако на смрт душе. Исто тако каже и велики Павле: "Светска туга доноси смрт" (2 Кор. 7, 10), наравно смрт душе. И опет: "Устани ти који спаваш и васкрсни из мртвих, и обасјаће те Христос" (Еф. 5, 14). Из којих мртвих заповеда да се устане? - Без сумње, из помрлих у телесним жељама, које ратују против душе. Зато је Господ и назвао мртвацима оне који живе у овом сујетном свету. Јер кад Му је затражио један од Његових ученика да оде да сахрани свога оца, није му дозволио већ му је заповедио да иде за Њим, а да "остави мртваце да сахрањују своје мртве" (Лк. 9, 60-61). Овде Господ назива мртвацима и оне који су (телесно) били још живи, али су духовно били мртви. Јер као што је одвајање душе од тела - смрт за тело, исто тако и одвајање Бога од душе - смрт је за душу. А то и јесте права смрт: смрт духовна.

На ту смрт је указао Бог и кроз заповест у Рају, када је рекао Адаму: "У који дан окусиш са забрањеног дрвета, смрћу ћеш умрети" (Пост. 3, 17). Ауша Адамова је онда умртвљена, кад се преступом одвојила од Бога. Он је телесно живео и после тога деветсто тридесет година. Међутим, смрт која се увукла у душу због преступа, не само што је душу оштетила и навукла на човека проклетство, него је и само тело, учинивши га многострадалним и многострасним и трулежним, предала на крају смрти. Јер земаљски Адам је тек после умртвљења унутрашњег човека преступом, чуо: "Земља да је проклета у делима твојим. Трње и коров ће ти рађати и у зноју лица својега јешћеш хлеб свој, докле се не вратиш у земљу од које си узет; јер си прах и у прах ћеш се вратити" (Пост. 3, 17-19).

Иако ће за време оног поновног будућег рођења, кад васкрсну праведници, устати и тела безаконика и грешника, то ће бити да би се предала другој смрти, оном вечном мучењу, неуспављивом огњу, шкргуту зуба, крајњој и опипљивој тами, мрачном и огњеном неугасивом паклу, о коме говори пророк: "Биће сажежени безаконници и грешници заједно, и никога неће бити да угаси" (Ис. 1, 31). То и јесте "друга смрт", сагласно учењу Јовановом у Откровењу (Откр. 20, 14). Послушај шта каже и велики Павле: "Ако по телу живите, умрећете; ако ли духом дела телесна умртвљујете, живећете" (Рим. 8, 13). Овде Апостол

говори о животу и смрти будућега века. Под животом подразумева уживање вечног царства, а под смрћу овековечење онога мучења.

То значи да гажење Божје заповести постаје узрок двоструке смрти, и духовне и телесне: било да се ради о смрти у овом животу, или о оној у бесконачном мучењу. Права пак смрт састоји се у одвајању душе од божанске благодати и у њеном присаједињењу греху. То је смрт од које беже и од које се страше сви они који имало памети имају. За оне који имају разума, она је језивија и од паклених мука. Зато и ми бежимо од ње, колико год нам то силе дозвољавају. Све одбацимо, све оставимо, свега се одрецимо: и веза и послова и жеља; тј. свега онога што нас разара и одваја од Бога и од чега се таква смрт састоји. Онај који се од те смрти чува и боји, за њега телесна смрт није страшна, јер у њему обитава истински живот, који управо кроз смрт постаје неодузимљив. Јер као што је смрт душе, права и главна смрт, тако је и њен живот - прави живот. Живот пак душе је њено сједињење с Богом, као што је и живот тела његово јединство с душом. И као што се кроз гажење заповести умртвљује душа која се одвојила од Бога, тако она поново сједињена с Богом кроз послушање заповести, оживљује. Зато и каже Господ у Јеванђељу: "Речи које ја говорим, дух су и живот су" (Јн. 6, 63). Сазнавши то из сопственог искуства, апостол Петар Му је говорио: "Речи живота вечнога имаш" (Јн. 6, 68). Но оне су "речи вечнога живота" само за оне који су послушни; непослушнима ова заповест живота бива на смрт (ср. Рим. 7, 10). Тако и апостоли, који су били миомир Христов, једнима су били "мирис смртни за смрт, а другима мирис животни за живот" (2 Кор. 2, 16).

С друге стране, тај живот не припада само души него и телу. Јер он и тело обесмрћује васкрсењем, избављајући га не само смртности, него уз то и бесконачне смрти, тј. оног будућег мучења. Он и телу дарује вечни живот у Христу, у коме нема бола ни туге, и који је заиста бесмртан. И као што је иза духовне смрти, тј. за преступом и грехом, дошла телесна смрт и распадање у земљи и претварање у прах, а за телесном смрћу опет - осуда душе у аду, исто тако ће и после васкрсења душе, које значи повратак Богу кроз послушање божанским заповестима, доћи до васкрсења тела, кад се оно поново сједини с душом. Овом пак васкрсењу ће следити истинска нетрулежност и вечно заједничко живљење с Богом свих оних који се тога удостоје: оних који постану на место телесних - духовни, и који буду живели као ангели Божији на небу. Ево шта о томе каже Апостол: "Бићемо узети у облацима на сусрет Господу на небо, и тако ћемо свагда с Господом бити" (1 Сол. 4, 17).

Као што је Син Божији, поставши човек из човекољубља, умро телесно, при чему Му се душа одвојила од тела, али не и божанство, па је Он стога, васкрснувши Своје тело, вазнео га на небо у слави, тако се дешава и са онима који овде на земљи живе по Богу. Разлучујући се са телом, али се од Бога не одвајајући, они ће у моменту васкрсења вазнети и тело к Богу, и ући са неисказаном радошћу онде где је већ ушао наш претеча Исус (ср. Јевр. 6, 20), и тако постати заједничари Христове славе која ће се открити. То значи да ће они постати не само заједничари васкрсења Господњег, него и Његовог вазнесења, и свега богоподобног живота Његовог. То се, међутим, не односи и на оне који су овде живели телесно и које је смртни час затекао ван икакве заједнице с Богом. Јер иако ће еви да васкрсну, ипак ће по речима Апостола, сваки васкрснути "у своме чину" (1 Кор. 15, 25). Онај који је овде умртвио духом телесна дела, живеће онде са Христом божанским и уистину вечним животом; онај који је овде на земљи убио дух телесним жељама и страстима, биће, авај, у оном животу осуђен заједно са творцем и узрочником зла (ђаволом), и предан неподношљивом и вечном мучењу. То и јесте "друга" и последња смрт.

Где се зачала истинска смрт, која је створила и проузроковала привремену и вечну смрт душе и тела? Зар се то није десило у земљи живота? Зато је човек, чим се то десило, био осуђен, авај, на прогонство из Раја Божјег, као онај који је стекао смртоносни и за божански Рај

неприкладни живот. Исто то ће се десити и са истинским животом, који је узрочник бесмртног и правог живота душе и тела. Он ће имати свој почетак у овом месту смрти. Стога онај који не хита да га овде усели у душу, нека не обмањује себе празним надама да ће га онамо примити. И нека се не нада да ће се на судњем часу удостојити Божјег човекољубља. Јер тада ће бити час награде и казне, а не сажаљења и човекољубља. Време откривења строгости и гњева и праведног суда Божјег, час у који ће се показати силна и моћна рука, управљена на мучење непослушних. Тешко ономе који падне у руке Бога живог! Тешко ономе који онде искуси гнев Божји, који није искусио још овде, кроз страх Божји, силу гнева Његовог, и који није стекао унапред, преко добрих дела, залог и заруке Његове човекољубивости. Јер то у ствари и јесте смисао садашњег живота; управо зато нам је Бог и доделио овај живот, дајући нам могућност покајања. Кад не би било тако, онда би човек оног момента кад је погрешио, био лишен живота. Иначе, какву корист би имао од њега? - Зато је уопште неумесно да се људи предају очајању, иако га лукави подмеће на разноврсне начине, и то не само онима који живе немарно и лакомислено, него понекад и подвижницима.

Пошто је, дакле, време овога живота време покајања, то већ сама чињеница да је грешник који жели да се врати Богу још жив, јесте сведочанство да га Бог прима. Јер овдашњем нашем животу увек је саприсутна слобода воље. А слобода воље има као основу могућност примања или одбацивања горе указаног пута живота и смрти. Човек може да изабере оно што хоће. Где је ту онда место за очајање, ако је свагда и свима могуће, наравно ако то зажелеле, да задобију вечни живот? Видиш ли ко лико је Божје човекољубље! Бог нас не кажњава у почетку због наше непослушности праведном казном, него нам по Својој дуготрпељивости оставља време за повратак. У том времену дуготрпељивости Он нам даје власт да Му се усиновимо, ако будемо хтели. Шта, зар само могућност усиновљења? И више од тога: даје нам моћ да се сјединимо с Њим, да постанемо са Њим један дух. Чак и онда кад у овом времену дуготрпељивости ми пођемо супротним путем, и више заволимо смрт него ли истински живот, Он нам ни тада не одузима даровану власт. И не само што је не одузима, него нас изнова призива: обилази тражећи нас и враћајући на дела живота, од јутра до самог вечера нашег битисања, сходно оној причи о винограду (ср. Мат. 20, 1-10).

Али, ко је тај који нас зове и обећава плату? - То је Отац нашег Господа Исуса Христа и Бог сваке утехе. Шта је виноград у који нас призива на рад? То је Син Божји, који је рекао: "Ја сам чокот" (Јн. 15, 1). Јер нико не може доћи Христу, као што је Он сам рекао у Еванђељима, ако га Отац не привуче. А шта су лозе? То смо ми. Послушај опет шта Он сам каже: "Ви сте лозе а Отац мој је виноградар" (Јн. 15, 1. 5; 6, 44). Дакле, Отац који нас кроз Сина измирује са самим Собом, предвиђајући наша прегрешења, призива нас, али не као оне који чине рђава дела, него као незапослене. Истина, и нерад је грех, јер ћемо и за свако празно слово дати одговор (Мат. 12, 36). И као што рекох, превиђајући грехе које је сваки од нас учинио, Бог нас сваки пут изнова призива. Зашто нас зове? - Да обрађујемо виноград. То значи, да се старамо о лозама, тј. о себи самима. А после тога, - о непојмљивог Божјег човекољубља! - обећава нам чак и плату и даје нам је, нама који радимо за саме себе. Дођите, каже Он, примите живот вечни који вам нудим пребогато! Наградићу и замор од пута, и саму жељу да га добијете од Мене, као да сам вам лично дужан. Ко је тај који не дугује откуп Искупитељу од смрти? Ко не благодари Даваоцу живота? Међутим, Он чак обећава унапред и плату, и то плату неописиву! Јер, каже Он, "Ја дођох да имају живот, у изобиљу" (Јн. 10, 10). Шта то значи "изобиље"? - Значи да Господ не само што се налази и живи са нама, него нас чини и браћом Својом и санаследницима. Изгледа да је управо то "изобиље" она плата што је давана онима који су похитали животворном Чокоту, који су били лозе Његове, и који се старају о себи и себе обрађују.

Шта такви раде? - Најпре подрезују све што је сувишно и непотребно и што спречава сазревање плодова достојних божанске житнице. Шта ту спада? Богатство, уживање, сујета,

слава, све што је пропадљиво и пролазно, свака прљава и лукава страст душе и тела, сва уображена и горда збрканост ума, свако чувење, призор и свака реч која је у стању да души нанесе штету. Јер ако човек са великом пажљивошћу и трудом не подрезује и не чисти, све оно што ниче и расте у његовом срцу, никад неће уродити плодом вечнога живота.

Ову чистоћу о којој је реч могу задобити и они који су у браку, али са великим напором и трудом. Зато сви они који су се од младости удостојили милости Божје, који су продорнијим оком ума осетили и видели вечни живот и постали заљубљени у његова добра, избегавају брак на дозвољен начин, пошто по речима Господњим и у васкрсењу: "нити се жене нити удају, него су као ангели Божји" (Мат. 22, 30). Онај, дакле, који жели да буде као ангел Божји, тај се још овде на земљи, по угледу на синове васкрсења, с правом уздиже изнад телесног општења. Уосталом, у самом почетку жена је била повод за изговор за грех. Према томе они који не желе да са своје стране дају ђаволу било какав повод, нека одустану од брака. Ако се узме у обзир и непокорност нашег тела и тешкоћа око његовог усмеравања на врлину, боље речено то што га носимо као по природи бунтовно, зашто онда да пристанемо да увећамо препреке за врлински живот, везујући се за многа и разна тела? Како може стећи слободу, којој се обећала да стреми, она која је везана природним везама за мужа и за децу и за сроднике по крви? Како може да безбрижно служи Господу она која је примила на себе бригу о толико њих (ср. 1 Кор. 7, 32-34)? Како да стекне спокојство она која општи са толиким мноштвом људи?

Зато свака права девственица, уподобљена Девственику и од Дјеве рођеноме Младожењи душа, које су у девствености богоугодно живеле, не само што избегава телесни брак, него и уопште свако светско друштво, одричући се свих сродника, да би могла смело да каже Христу заједно са Петром: "Ми све остависмо и пођосмо за Тобом" (Лк. 18, 28). Шта има у томе чудно да, као што земаљска невеста остави оца свога и матер због смртног женика, и прилепи му се по Писму, то исто учини и ова, и напусти их ради небесног Женика и ложнице? Зар је дозвољено да имају сродство на земљи они чије је живљење на небесима? Како она која није чедо тела, него духа, може имати телесног оца или мајку или крвне сроднике? Како она која се отуђила од свога сопственога тела и која га, колико је то могуће, стално избегава, као она која се одрекла телесног живота, сме да има било какав однос са туђим телима? Ако, по пословици, слично воли себи слично и приљубљује се уз све оно што му личи, онда ће и дјева постати слична са онима које воли и поново пасти у ропство болесне љубави према свету. А "љубав према свету", по речима чертогоукраситеља духовне ложнице Павла, "непријатељство је према Богу" (Рим. 8, 6). И тако, не само што се она налази у опасности да се раздвоји са небеским Жеником, него и да постане Његов непријатељ.

Но нека те не чуди и нека ти не смета то што Свето Писмо не осуђује оне који се у браку брину о светском, док онима који су обећали Господу девственост - забрањује да се чак и дотичу било чега световнога, и уопште им не допушта да проводе живот у удобностима. Истина, Апостол Павле се обраћа и онима који су у браку: "Време је кратко, тако да одсад и они који имају жену буду као они који немају, и који се служе овим светом, као да се не служе" (1 Кор. 7, 29-31). Ја лично сматрам да је ово теже од подвига девствености. Искуство сведочи да је и пост лакши него уздржавање од уживања и јела. Рећи ћу праведно и истинито: Ономе који се не интересује за своје спасење, немам шта да кажем, онај пак који се брине о своме спасењу, тај нека зна: живот у девствености (монашки живот) много је кориснији и лакши од брачног живота.

Него оставимо сад ово, дјево и невесто Христова, лозо Чокота живота, па се вратимо ономе о чему је напред било речи. Господ каже: "Ја сам чокот, а ви лозе, Отац мој је виноградар. Сваку лозу која у мени плод доноси, чисти је, да би још више родила" (Јн. 15, 1). Ово нека ти је пример бриге о теби, која је плод твоје девствености и Христове љубави према теби. И још

више се радуј, и узврати Му својом послушношћу. Једно је чињеница: кад се злато помеша са багром, онда се оно назива лажним златом, а кад се бакар позлати онда он изгледа много сјајнији него што је и лепши. Тако бива и са тобом, о дјево! Кад удате чезну за тобом и твојим начином живота, то је за њих слава и украс. Када, међутим, ти почнеш да чезнеш за оним што је њихово, обешчашћујеш се и срамотиш, јер те жеља враћа поново у свет. Враћа те, с једне стране, тиме што имаш везе са онима који су у свету и живиш са њима, иако си умрла за свет; с друге стране, тиме што стичеш оно што и они желе себи и својим рођацима: изобиље материјалних добара, богатство, почести, славу и у свему томе уживање. То ће бити разлог да изгубиш љубав и погазиш вољу свога Женика. А све ТО Он изобличава у Еванђељима, говорећи: "Тешко онима који се богате! Тешко онима који се смеју! Тешко ситима! Тешко вама кад сви људи говоре добро о вама" (Лк. 6, 26). Како и зашто их изобличава? Зар не као духовне мртваце? А какво сродство може да постоји између невесте живота и мртваца? Каква веза и односи са онима који ходи путевима пропасти? Широка је и простран пут којим они ходи. И ако се не зауставе, да би узели и стекли мало од злата твојих врлина, отићи ће у сигурну пропаст. Што се тебе тиче, ти улазиш у живот уским вратима и тегобним путем. Онај који улази кроз уска врата и ходи уским путем, не може проћи ако је натоварен бременим славе, ако је размажен уживањем и оптерећен теретом новца и имања.

Кад чујеш да је онај пут широк, немој случајно да помислиш да је и без невоља. Препун је жалости и несреће. Назива се широким и пространим, јер је много оних који њим ходи, и то сваки натоварен бременима пролазне овосветске таштине. А твој пут, девственице, уистину је узак: двојица се не могу на њему размимоићи. Многе од оних које су биле опхрване светским бригама, када су остале без мужева, заволеле су твоје небеско живљење и кренуле твојим путем, одрекавши се света, да би постале заједничари и твојих венаца. Апостол Павле заповеда да такве треба поштовати, као оне које пребивају у молитвама и молењима, са надом у Бога (ср. 1 Тим. 5, 3). Иако врлински живот има тешкоћа, ипак, то су тешкоће које доносе утеху и награду, дарују Царство небеско и завршавају опасењем. А радости и жалости живота који му је супротан, - смртоносне су. Јер речено је: "Жалост за светом, рађа смрт, а жалост по Богу покајање, на спасење" (2. Кор. 7, 10).

Са тога разлога Господ назива блаженим оно што је супротно светским добрима, говорећи: "Блажени сиромашни духом, јер је њихово Царство небеско". Зашто речима: "блажени сиромашни", додаје - "духом"? Да би тиме показао да Он прима и сматра за блаженство - смерност душе. Зашто није рекао: блажени сиромашнога духа - и тако би се показала смерност духа, него каже - "сиромашни духом"? Тиме хоће да нас научи да је и телесно сиромаштво достојно блаженства, да се и њим задобија Царство небеско, али само онда када се чини ради духовног смирења, кад је са овим сједињено и кад му је оно почетак и повод. Назвавши блаженим "сиромашне духом", Господ је на чудесан начин показао, шта је корен и разлог видљивог сиромаштва светих. Шта? - Њихов дух.

Тај и такав дух, усвојивши благодат еванђелске проповеди, постаје сам по себи извор сиромаштва, извор који наводњава сво лице земље, тј. нашег спољашњег човека, претварајући га у рај врлина. То је сиромаштво које Бог назива блажењим. Давши Господ, по пророку, "сажету реч" целој земљи (Ис. 10, 22), обухватио је њоме разлог добровољног и многоврсног сиромаштва, показао шта је његов узрок и назвао га блаженим, као и то да много шта из њега настаје. О свему томе Он даје укратко поуку. Јер може да се деси да неко буде сиромашан и уздржљив, и то добровољно, али ради људске славе. Наравно да такав не спада у сиромашне духом. То са разлога што се лицемерство рађа из гордости, а она је опет супротна духу сиромаштва. Онај пак који има скрушен, смиран и смирен дух, немогуће је а да се не радује и спољашњем сиромаштву и скромности. Такав себе сматра недостојним славе, богатства и удобности. Управо таквог "сиромаха" Бог назива блаженим: онога који сматра себе недостојним тих добара. То и јесте прави сиромах - онај који не присваја себи то

име на основу половичности. Зато и божански Лука каже: "Блажени сиромашни" (Лк. 6, 20), без онога "духом". Ја то су они који слушају, следују и целосно се уподобљују Сину Божјем, који каже: "Научите се од мене, јер сам смиран и смирен срцем, и наћи ћете покој душама вашим" (Мт. 11, 29). Њихово је Царство небеско управо стога што су они сунаследници Христови.

Човекова душа је тројична и састоји се из три дела: разума, воље и осећања. Пошто је све то у њој оболело, сасвим је ириродно што Христос, хотећи да је излечи, почиње са терапијом од последњег, тј. од осећања (жеље, пожуде). Јер основа за гневљивост (злу вољу) и њен извор, у ствари је незадовољена жеља; а њихово болесно стање, разара и расејава ум. Зато је немогуће да оздрави човекова воља, ако се претходно не излечи жеља и осећање, као што нема оздрављења ни разумном делу душе, пре него што ово двоје буде исцељено.

Ако се удубимо у ствар, наћи ћемо да је први пород зле жеље, жеђ за поседовањем. Нагон и жеље за одржавањем живота, нису за осуду, јер су нам урођене, постоје у нама од самог рођења. Среброљубље се, међутим, појављује нешто касније, већ у детињем узрасту. То показује да оно нема свој почетак у природи, него у слободној вољи. Њега Апостол Павле с правом назива кореном сваког зла (1 Тим. 6, 10). Нека од зала среброљубље рађа из себе самога, као например, тврдичлук, отимачине, пљачке, крађе; једном речју, сваку врсту похлепе и лакомства, које исти Апостол назива "другим идолослужењем" (Кол. 3, 5). Друга зла не изничу непосредно из среброљубља, али им оно скоро свима даје храну и услове за настанак.

Све ово што се рађа из земљољубља, спада у страсти душе у којој се није разбуктао огањ за творење врлине. Једно је чињеница: лакше се ослободити ових страсти које настају по слободној вољи, него оних које имају свој зачетак у самој природи. Страсти које се рађају из среброљубља тек онда постају непобедиве кад се изгуби вера у промисао Божји. Јер онај који нема вере, узда се у новац. Такав и кад чује речи Господње, да је "лакше камили проћи кроз иглене уши, него богатом ући у Царство небеско" (Мт. 19, 24), не рачунајући Царство ни у шта, без обзира што се ради о Царству небеском и вечном, и даље чезне за богатством, земаљским и пролазним. Који жуде за таквим богатством могу и да га не стекну, али им сама та жеља наноси огромну штету, јер, по речима Апостола, они који жуде за богаћењем, падају у искушења и ђаволске замке (1 Тим. 6, 9). Ако га наследе, и онда им изгледа мало и ништавно, тако да они које ни искуство није могло да опамети, и даље чезну за њим као да га уопште немају. Јер се ова бедна заљубљеност и похлепа не рађа из немаштине. Пре ће бити обрнуто: немаштина се рађа из те лакомости и жудње, а она из безумља. Зато с правом Господ назива безумником онога који је порушио старе житнице и саградио веће (ср. Лк. 12, 18). Како да није безумник онај, који ради онога што му не може ништа помоћи, јер "нико не живи онијем што је сувише богат" (Лк. 12, 15), - жртвује оно што му је једино на потребу?! На место да буде мудар трговац и да, колико је то могуће, смањује своје потребе, а умножава право богатство, правом трговином или сетвом, које доносе велику зараду и изобиље плодова! Таква врста сетве, стоструко умножава посејано семе, чак и пре него што дође час жетве. Тиме као да се унапред указује на будуће изобиље и зараду, за време неисказане и непојмљиве жетве. И што је од свега чудније, уколико је сејач сиромашнији, утолико су плодови изобилнији.

Према томе, наклоност богаћењу не може се оправдати ни тобожњом жељом за чињењем добра људима. Среброљупци уопште не верују Ономе који је обећао да ће све остало додати онима, који најпре буду искали Царства Божјега (Мт. 6, 33); зато се боје сиромаштва, и њега увек наводе као изговор, па чак и онда кад се свим обогате, стално прикривајући болесну и пагубну пожуду за богаћењем. Вечито тако сабирајући, они товаре на себе бескорисно бремене, боље речено, закопавају се још за живота у чудни гроб. Јер док мртве просто у земљу

закопавају, дотле се ум живог среброљупца закопава у злато, које је такође земља. А гроб такве врсте, још је смрдљивији од онога правога, бар за оне који имају здрава чула. И утолико јаче смрди, уколико такав човек више трпа те земље на себе. Јер гадна рак рана разара организам тако закопаних бедника, и њен смрад стиже до небеса, до ангела Божјих и до Бога. Тако они постају достојни презрења, и људи од којих Бог окреће лице Своје, јер се, како каже пророк Давид, "од безумља усмрдеше" (Пс. 37, 6).

Од ове смрдљиве и убиствене страсти људи се могу ослободити само добровољним сиромаштвом и немаштином, ослобођеном човекоугађања. А то значи сиромаштвом у духу, које Господ назива блаженим. Иначе монах, који од ове страсти болује, никад не може испунити завет послушања. Ако уз то буде и упоран у среброљубљу, постоји велика бојазан, да ће га снаћи тешке телесне болести и невоље. Довољан пример за то су Гиези у Старом, а Јуда у Новом Завету. Овоме првome се сво тело огубало, за сведочанство неизлечивости његове душе (2 Цар. 5, 27), а други, пошто се обесио на Крвној њиви, "пуче по среди, и изасу се сва утроба његова" (Д. Ап. 1, 18). Ако одрицање претходи послушању, како се може задобити оно што следи пре онога што му претходи? Ако је одрицање од света почетак и темељ монашког живота, како може напредовати у другим врлинама и подвизима онај који се није најпре новца одрекао? Шта дакле? - Зар може онај који се још ни послушању није научио, да ти хује сам у келији, да живи усамљено и да се бави молитвом? - Али Господ каже: "Где је благо ваше онде је и ум ваш" (Мт. 6, 21). Како може онда онај који на земљи сабира, да умно гледа на Онога који седи "с десне стране величанства на висинама" (Јевр. 1, 3)? Како да наследи Царство онај коме страст не допушта ни да помисли чисто на њега? Зато, заиста су "блажени сиромашни духом, јер је њихово Царство небеско".

Је ли ти сад јасно, колико страсти је Господ само једним блаженством у корену сасекао? Али не ради се само о страсти земљољубља, коју смо назвали првим породом зле и лукаве жеље. Постоји и друга страст, коју још више треба избегавати, и трећа, по злу ништа мања. Која је та друга страст? То је сујетно славољубље. Заједно са узрастом, још док смо млади, сусрећемо се са овом страшћу, која се јавља пре појаве страсти телољубља, као нека врста зле припреме за њу. Под славољубљем подразумевамо овде поклањање пажње украшавању тела и раскошности одела. Ову страст Оци називају и световном сујетношћу. Друга врста сујете, која води са собом охолост и лицемерје, напада оне који поседују врлину. Преко њих непријатељ покушава да им покраде и уништи духовно богатство.

Све ове страсти се могу потпуно излечити свесним осећањем и чежњом за вишим достојанством, спојеним са осећањем чезнутљиве душе да је она тога достојанства и части недостојна. За то је потребно и стрпљиво подношење понижења од стране људи и сматрање да смо их заслужили. Поред тога и претпостављање својој слави славе Божје, по речима Псалмопевца: "Не нама, Господе, не нама, него имену Својему дај славу" (Пс. 115, 1). Ако човек примети да је нешто добро урадио, тај успех треба да припише Богу, и Њему а не себи да ода благодарну хвалу. Тако ће врлина коју је примио на дар бити за њега извор радости а не гордости, пошто сам по себи човек ништа нема. Тако ће стећи смирење, имајући очи ума даноноћно окренуте ка Богу, као што су "очи слушкиње" усмерене, по речима Псалмопевца, "на руке госпође њене" (Пс. 122, 2), а све то у страху да не би, одвојен од Јединог који даје добро и одржава у њему, потонуо у пропаст зла. А то управо сналази онога који служи гордости и сујети.

Лечењу ових страсти у многоме помаже и усамљено живљење, било у осами било у својој ћелији. Наравно, уколико се тај избор усамљеништва заснива на осећању сопствене немоћи, и признању своје недостојности за општење са људима. Све ово опет шта је друго, него "сиромаштво духом", које Господ назива "блаженим"? - Ако човек има још у виду и срам који неминовно прати ову страст таште сујете, бежаће од ње што год више може. Јер онај

који жуди за људском славом, бива срамоћен од истих средстава која употребљава за њено постизање. Старајући се о лепоти и гордећи се славом својих предака и шаренилом свога руха, човек показује тиме да још увек има детињу памет. Јер шта је све то скупа, ако не прах и пепео! А има ли ишта бедније од праха?

Отуда онај коме рухо не служи само за покривање и заштиту тела, него и за разнеженост и украшавање, не само што тиме открива онима који га виде, да му је душа бесплодна, него пројављује и блудну бестидност. Зато треба изнад свега имати на уму речи Христове: "Који меке хаљине носе по царскијем су дворовима" (Мт. 11, 8), и апостолске речи: "а наше живљење је на небесима" (Фил. 3, 20). Да се не деси да због лудости у облачењу, будемо збачени с неба у шаторе кнеза таме овога света и века.

Исто то сналази и оне који упражњавају врлину ради људске славе. Они који су задобили да им је живљење на небесима (Фил. 3, 20), настањују, авај, "славу своју у прах" (Пс. 7, 6), навлачећи на себе Давидово проклетство. Молитва таквих се не диже небу, и сваки њихов труд доле пада, зато што су они остали без крила Божје љубави, која диже небу наша дела на земљи учињена. Такви се и злопате и опет без награде остају. Шта, зар им је једина награда узалудан труд? - Не, и још нешто зарађују: срамоту, несабраност и лутање помисли, поробљеност ума и немир у души. Зато се и каже у Псалмима: "Разасу Господ кости човекоугодника. Посрамише се, јер их Бог поништи" (Пс. 53, 5).

Ова страст сујетног славољубља префињенија је од свих других страсти. Зато није довољно да онај који се бори са њом избегава само повезивање и пристанак на њу: и сами напад треба да сматра као пристанак, и као од таквог да се чува. Само ако буде тако радио, биће у стању да предухитри пораз. Ако се буде тако трезвено и опрезно понашао, онда ће напад страсти постати за њега извор умилења. Ако ли не буде тако радио, онда је неминовно припремање места за гордост. А онај кога гордост рани, тешко да се поврати, боље речено постаје неизлечив од ње. Јер у томе и јесте срж демонског пада. Али и пре него што се све то деси, сама по себи страст човекоугађања наноси толику штету онима који су је стекли, да они чак и у вери трпе

бродолом, сходно Христовим речима: "Како можете у мене веровати, примајући славу од људи, а славе која је од јединога Бога не тражите"? (Јн. 5, 44).

Шта ће ти, човече људска слава, боље рећи празно име славе? И то не само што је празно, него има моћ и да лиши онога што је права слава! И не само то. Она је између осталог и узрочник зависти. Зависти која је потенцијално убиство и узрочник прво крвожедног братоубиства, а потом и богоубиства.

Дакле, какву корист има човек од сујете? Она га можда сабира, или чува, или кад погреша - повраћа себи и лечи? Свакако, нико не може нешто слично тврдити. Лично сматрам да се у њој откривају и под видом врлине извршене злоупотребе. Ако неко добро проучи сујетно славољубље, пронаћи ће да оно на веома лукав начин проузрокује и пројављује многобројне недостатке најгоре врсте. Понекад оно још овде скида са себе бестидно маску и посрамљује оне који су у њега заљубљени, без обзира на то што јелински мудраци сматрају да се без њега не може ништа постићи у животу. Каква заблуда! Није их срамота да тако нешто тврде! Ми, међутим, који носимо име Онога који је на човекољубив начин помазао кроз Себе самога нашу људску природу, нисмо тако научени, него имамо Њега, Христа, за мерило свега што чинимо. Ми који се по Њему управљамо, све најбоље што постижемо, творимо га уз Његову помоћ и за Његову љубав, све радећи у славу Божју, без икакве жеље да угодимо људима. И стварно им не угађамо, по Павлу великом тајнику Законоположника (Христа) и нашем законодавцу, који каже: "Јер ако би људима угађао, не бих био слуга Христов" (Гал. 1, 10).

А сада да видимо да ли се и трећи изданак ове зле пожуде (жеље, похоте), може да искорени сиромаштвом, које је названо "блаженим". Тај трећи изданак похотом оболеле душе јесте угађање стомаку, чревоугодије, из кога се рађа свака телесна нечистота. Зашто угађање стомаку стављамо на треће и последње место, иако нам је оно у природи од самог рођења? И не само оно, него се и детородни природни нагон запажа већ код деце, док су она још одојчад. Зашто онда стављамо болест телесне похоте на последње место? Управо зато што то припада нашој природи; а оно што припада природи, не подлеже под осуду, јер је створено добрим Богом, да би ми кроз њега у добрим делима живели. Отуда, то нису знаци оболелости душе: они то постају тек код оних који их злоупотребљавају. То значи кад се старамо о телу ради задовољења пожуда, онда страстољубље постаје зла страст, корен телесних страсти и болест душе. Ту најпре пострада ум. Зато што прво из ума извиру лукаве страсти, Господ и каже да из срца излазе зле помисли, и да су оне те које погане човека (ср. Мт. 15, 19). Још пре Еванђеља о томе сведочи Мојсијев закон: "Пази на себе, да не би скривена реч у срцу твом, постала безакоње" (Пон. Зак. 15, 9).

Но иако је ум тај који први стиче зло настројење, ипак потстицај долази одоздо преко чула: он, упијајући у себе претставе чулних предмета поставља се у страсни однос према њима. УМ подлеже тој злоупотреби особито преко очију, које су прве у стању да још издалека привуку и упију нечистоту. Очигледан доказ за то је наша прамајка Ева: она је прво видела да је плод милина гледати, и да је веома драг ради знања, па је трк. тада, сагласивши се у срцу, дотакла се и окусила са забрањеног дрвета (Пост. 3, 6). Добро смо, дакле, рекли да нечистим страстима претходи и служи као припрема пораженост чарима тела. Отуда и отачка заповест: "Лепоту туђих тела не упознавати" (Прем. Ис. Сирах. 9, 8) и у сопствено тело не бити за љубљен.

Иако се, дакле, нагони запажају већ у самој детињој природи, они не потстичу на грех пре него помисао постане огреховљена, већ помажу одржању живота. Зато као такви они нису нешто зло. А пошто телесне страсти имају свој зачетак у огреховљености ума, то треба прво њега излечити. Овде важи исто оно што важи и за пожар: онај који хоће да га угаси, ако мисли да одозго разбија пламен, труд ће му бити узалудан. Пожар ће бити савладан тек онда кад се уклони запаљиви материјал. Исто то важи и за блудне страсти. Ако се човек оружа само постом и злопаћењем тела, а не исуши унутрашњи извор помисли молитвом и смирењем, ништа неће постићи. А ако, као што рекосмо, освећује смирењем и молитвом сами корен, онда ће стећи и освећење своје спољашности. Мислим да управо то значе и речи Апостола Павла, који каже: "Опашите бедра своја истином" (Еф. 6, 14). То је и богомудро мишљење једнога од Отаца, да се силом ума "опасује" пожудни део у човеку и савлађују подбедрене и ниже страсти. Но, да не би тело било неукротиво и снажније од разума, неопходно је и злопаћење тела и умерено уздржавање од хране.

Ништа, дакле, друго није у стању да излечи од телесне страсти, изузев телесног труда и молитве, која дејствује из смиреног срца, тј. изузев "сиромаштва духа", које Господ назива блаженим. Зато ако неко (од монаха) жели да се обогати освећењем, без кога нико неће видети Господа (Јевр. 12, 14), нека не излази из своје ћелије, проводећи живот свој у смиреном подвигу и молитви. Јер је ћелија онога који добро монахује, пристаниште целомудрености. А свуда ван ње, особито по трговима и вашарима, препуно је блуднога немира, који се рађа из непристојних разговора и призора и који поробљује бедну душу монаха, на таквим местима присутног.

Свет зла би се могао назвати "горећи огањ", који на место дрва гори оне који са њим долазе у додир и претвара у пепео сваку њихову врлину. Пламен који не спаљује може се наћи само у пустињи (ср. Изл. 3, 3). Зато теби нека буде ћелија на место пустиње, скривај се у њој мало, док те не прође зима страсности и страстољубља (ср. Ис. 26, 20). А кад она прође, онда

престаје да буде шкодљиво и општење са спољним светом. Тада ћеш бити заиста сиромашан духом, задобићеш царовање над страстима, па ће те и Господ звати блаженим, говорећи: "Блажени сиромашни духом, јер је њихово царство небеско" (Мт. 5, 3). Зар није и право да буду названи блаженима они који се целосно уздају у Њега а не у новац? Који не чезну да се допадне било коме другоме, осим Њему? Који на овако смирен начин ходе пред лицем Његовим? Стекнимо зато и ми сиромаштво, смиривши се духом и подвизавајући се телом, ослободивши се земаљских блага, да би Божје Царство постало наше и да би, поставши наследници Небеског царства, остварили блажена надања.

Господ, поставивши ово блаженство као неки сиже и заглавље Еванђеља нашег спасења, не само што је једном речју обухватио толике врлине и толика зла избацио из свога блаженства, а оне који добро обрезују покајањем пожудни део душе од тих зала, благословио; Он је њиме обухватио и много шта још, што је упоредиво не са обрезањем, него са невољама које настају од великих хладноћа и циче, снега, мраза и ветрова, тј. са невољама које трпе биљке у току лета и зиме, изложене мразу и врућини. То су невоље без којих никад ништа што на земљи расте, не може плода донети. Шта је то у ствари? - То су разна искушења која нас сналазе, која треба са благодарношћу да подноси сваки онај који мисли да донесе плода Одгајитељу душа. Кад би неко, на пример, заштитио из самилости биљке од временских непогода, оградио их и покрио кровом и спречио да до краја издрже оно што их сналази, ма колико се такав о њима брижљиво старао, подрезивао их и чистио, - ипак од њих никаквог плода неће добити. Треба пустити растиње да све ово претрпи, па тек после зимских непогода, кад дође пролеће, оно ће проклијати, исцветати и богато излистати, и заједно са дивним омладцима приметити плодом. Ти плодови потом расту у додиру са сунчаним зрацима, сазревају и постају погодни за јело и брање.

Исто то важи и за човека. Онај који не претрпи јуначки тегобно бреме искушења, никада неће уродити плодом достојним вечних божанских житница, па макар и све остале врлине поседовао. Јер прави подвижник постиже духовно савршенство само кроз трпљење жељених и непожељних тешкоћа. Неке од њих му се намећу споља а друге долазе изнутра. Оно што биљкама намеће природа, одгајивачи који их обрађују и временске промене, то ми, разумне лозе Христове, послушне Виноградару душа, поседујемо по слободном пристанку, добровољно се трудећи. А без трпљења онога што нас без наше воље сналази, ни оно што добровољно урадимо неће задобити Божјег благослова. Јер се љубав према Богу најбоље испробава невољама, које долазе од искушења. Зато душа треба прво да претрпи невољне тешкоће, па кад се кроз то навикне да презире сласт и славу, онда ће јој бити веома лако да подноси и добровољна страдања.

Онај који презре уживање и славу ради духовног сиромаштва и који сматра да су му потребни још јачи лекови покајања, тај ће бити увек спреман да претрпи сваку невољу. Такав прихвата свако искушење као нешто што је заслужио и радује се кад га задеси, примајући га као нешто чиме се чисти душа. Оно му постаје повод скрушене и веома корисне молитве, давалац и чувар душевног здравља. Он не само што незлобиво опрашта онима који га искушавају и понижују, него им чак и благодари и моли се за њих као за своје добротворе. Зато не само што и сам. он добија опроштај својих грехова и обећану награду, него задобија и Царство небеско и благослов Божји, називан блаженшл од Господа због смирене дуготрпљивости.

Пошто смо се укратко дотакли тајне духовног обрезања, рећи ћемо у наставку нешто и о његовим духовним плодовима. После оних који су кроз сиромаштво духа стекли неодузимљиво богатство, Једини Блажени чини у продужетку заједничарима свога блаженства оне који плачу: "Блажени", каже Он, "они који плачу јер ће се утешити" (Мт. 5, 4). Зашто је Христос спојио плач са сиромаштвом? Зато што он вечито иде са њим. Али

постоје две врсте плача: Једно је плач због сиромаштва у свету, за који Апостол каже да је узрочник духовне смрти; а друго, због сиромаштва по Богу, који даје покајање на спасење душе (ср. 2 Кор. 7, 10). Првом нежељеном сиромаштву, следи и нежељени плач, а другом добровољном - жељени. Плач који је овде назван блаженим, повезан је са сиромаштвом по Богу: ради њега неопходно настаје, од њега зависи као од свог узрока и од њега добија свој добровољни и духовни карактер.

Да видимо сада, на који то начин блажено сиромаштво рађа блажени плач. Као што се види из онога што смо напред укратко рекли, постоје четири врсте духовног сиромаштва: сиромаштво ума, телесно сиромаштво, материјално сиромаштво и сиромаштво у искушењима која нам се споља намећу. Но нека нико не мисли, ако смо поделили сиромаштво на делове, да је оно и у пракси подељено. Својство сва четири ова његова вида јесте њихово заједничко остваривање. Зато су и укључена у једно блаженство, које на диван начин указује управо на наш дух као на неки корен и узрок осталих видова сиромаштва. Зато кад наш дух усвоји благодат еванђелске проповеди, постаје као што је речено, извор сиромаштва, које натапа сву нашу земљу (Пост. 2, 6), тј. спољашњег човека, кога преображава у истински врлински Рај.

Из све четири постојеће врсте духовног сиромаштва, рађа се свакој од њих својствени плач, са одговарајућом утехом. Од добровољног телесног сиромаштва и смирења, у које спада глад, жеђ, бдење и уопште телесно злопаћење и подвизавање, као и трезвена сабраност чула, - рађа се не само духовна туга него и сузе. Као што је нормално да се из уживања, претеране разнежености и благостања роди неосетљивост, окамењеност и тврђа срца, тако се и из уздржљивог и скромног начина живота рађа скрушеност срца и умилна жалостивост, која одгони сваку горчину и дарује слатко радовање и спокојство. С правом је речено да се без те скрушености срца немогуће ослободити од зла. А да би срце постало скрушено и смерно, потребно је тројако уздржање: од сна, хране и телесног уживања. Када се душа преко ове скрушености ослободи злобе и горчине, тада задобија духовну радост. Управо то и јесте утеха због које Господ назива блаженима оне који плачу. То потврђује и Св. Јован Лествичник речима описа духовне лествице: "Жеђ и бдење размекшавају срце; кад срце омекша, навиру сузе. Онај који то испроба, насмејаће се." И то, као што је Господ обећао, блаженим смехом утешен (ср. Мт. 5, 4).

Тако, дакле, настаје плач од телесног богољубивог сиромаштва, који дарује блажену утеху онима који га стекну. Али како он настаје од сабраног ума и обоженог смирења душе? - Стални пратилац смирене душе је самоосуђивање. Оно улива најпре јак страх од пакла, износи пред очи заједно све оне страшне казне, будући у души трепетно сазнање да је пакао неописив и много тежи од онога што се о њему може рећи. Колико је страшно само сазнање његове бесконачности! Јер и жега и мраз, и тама и огањ, немир и окамењеност, окови и страхоте и уједи вечноживих зверова - све се то уједно сабира у моменту осуде (на паклене муке). И опет све је то мало да би могло да претстави величину муке, која је по речима Светог Писма толика, да ни на ум човеку не може пасти (ср. 1 Кор. 2, 9). Тај бескорисни, неутешни и непрестани плач јавља се код оних који су згрешили Богу, из сазнања њихових престапа. Ту у паклу, где су сви разголићени и изгубљена нада на спасење, невољна грижа савести умногостручује у сваком појединцу са плачем сједињену патњу. Овај плач, као непрестан, постаје вечно изнова повод другог плача; и додаје на таму још љућу таму и жегу без освежења и неописиво бездану дубину понижења.

Ако се, међутим, тај плач пробуди овде на земљи, од непроцењиве је користи. Јер Бог нас милостиво услишује. Он се спустио до нас и посетио нас, и обећао утеху онима који тако плачу. У ствари, Он сам је та утеха, будући да је Утешитељ и да се тако зове (Јн. 14, 16). Да ли ти је сада јасно шта је то плач смирене душе и шта се подразумева под утехом? Али и

самоосуђивање само по себи, кад остане дуже времена натоварено као неко духовно бреме на свесни део душе, притиска га и разбуђује и исцеђује из њега вино спасења, које весели срце човеково (Пс. 103, 15), тј. нашег унутрашњег човека. То је вино духовног умилења. Помоћу плача оно истовремено искорењује и страсти и испуњује душу блажене радости, ослобађајући је љуте тегобе. Зато су заиста "блажени они који плачу, јер ће се утешити" (Мт. 5, 4).

Неимање, тј. материјално сиромаштво повезано је, као што смо рекли, са духовним сиромаштвом, и тек онда кад њих двоје иду заједно, савршени су и богоугодни. Како преко тога сиромаштва задобијамо плач и у њему утеху, схватићеш ако будеш пажљиво слушала. Када се човек поздрави са свим што је у свету: кад се одрече новца и имања, одбаци их и раздели сиротима (Лк. 14, 33), ослободивши се тако брига о њима, онда је душа у стању да се преда посматрању саме себе, као слободна од свега онога што је привлачи споља и расејава. А кад се ум одвоји од свега што је чулно, уздигне изнад растрзаности мноштвом брига и угледа унутрашњег човека, први му је труд да спере плачем одвратну маску, коју је стекао од приземних страсних лутања и заблуда. Пошто скине са себе то безоблично покривало, тада, будући да душа више није апсорбована разним предметима, спокојно улази у унутрашње ризнице своје и у тајности се моли Оцу (Мт. 6, 6). Он му тада најпре дарује обиталиште свих других дарова: мир и тишину помисли. После тога, усавршава га смирењем, родитељком и сабирним сочивом свих врлина. Ту се не ради о лако стеченом смирењу, које се састоји од вештих речи и лицемерног понашања, него о оном које је посведочено благим и божанским Духом: које сам Дух зида у човеку, обнављајући у дубинама његовог бића (Пс. 50, 11). А у тим дубинама, као у некој безбедној огради или умном рају, ниче разноврсно дрвеће истинских врлина. У самој средини ничу свештена царства љубави, а у њиховом предворју цвета неизрецива и неодољива радост, првина и залог будућег века.

Неимање, сиромаштво, мајка је безбрижности, безбрижност духовне будности (пажње) и молитве, а ове две - плача и суза. Духовни плач и сузе чисте од заблуда; а кад заблуде буду одбачене, онда је лако, пошто се препреке уклоне, ходити путем врлине; тада и савест постаје беспрекорна. Из свега тога извире радост и блажени смех душе. Тада се и болна суза претвара у слатку а речи Божје постају сладост језику и устима слађе од меда (Пс. 118, 103). Молитвене жеље се претварају у благодарење а проучавање божанских заповести постаје радост срца, коју прати непостидна нада. Та нада има улогу почетка, јер се кроз њу све ово на опиту испробава и делимично упознаје преизобилно богатство благодати Господње (Еф. 2, 7). То потврђује и пророчко слово: "Окусите и видите да је благ Господ" (Пс. 33, 9), Господ који је радовање праведника, весеље добрих, смерност смиренних, и оних који због Њега плачу - утеха.

Шта, значи ли то да је ово врхунац утехе? Зар су само ово дарови духовних зарука? Зар Женик не открива себе чистије онима који се усавршавају блаженим плачем, који су се очистили и невестински украсили врлинама? Бесумње, ово није све. Но оно што ћу сада рећи, изложиће ме оптужбама завидљиваца, који као да ми кажу: "Не пророкуј у име Господње" (ср. Јер. 11, 21), иначе, "разгласићемо ти име као зло" (Лк. 6, 22), тиме што ћемо те клеветати и лажне оптужбе против тебе састављати и ширити. Али ја се не осврћем на то, него продужујем своју мисао, имајући поверења у светоотачко учење и износећи га, на њега се угледајући и њиме друге просвећујући. Јер Свето Писмо каже: "Веровах, зато говорих" (Пс. 115, 1). Тако "и ми верујемо, зато и говоримо" (2 Кор. 4, 13).

Кад се, дакле, свака у души настањена страст одстрани из ње, а ум, као што смо већ рекли, врати сам себи, сабравши целосно и све друге душевне силе, тада он вршењем врлина удобротољубљује душу, напредујући ка све већем савршенству, расположен и за даље делатно уздизање (ср. Пс. 84, 5). Шта више, чистећи и перући себе уз Божју помоћ, ум не

само што се чисти од демонских наноса, него одстрањује и све друго накнадно стечено, макар се радило и о нечему вредноснијем и смисленијем, А кад се преузнесе изнад свега духовног (интелигибилног) и изнад маштовитих појмова о њему, и одрече се Свега богољубиво и побожно, тада као што је речено, "глув и безгласан" стаје пред Бога. У том моменту савлађује закон материје и несметано обликује се у свој најузвишенији облик будући слободан од свега спољашњег. То му омогућује благодат изнутра, која на боље преображава, и што је још чудније, неизрецивом светлошћу обасјава нутрину душе и усавршава унутрашњег човека. А "када сване дан и звезда Даница се појави у срцима нашим" (2 Петр. 1, 19), по речима врховног међу апостолима, тада излази, сагласно пророку, "прави човек на свој истински посао" (Пс. 104, 23), и служећи се светлошћу као путем узлази, или се узводи, на "вечне горе" (уп. Пс. 75, 5). И у тој вечној светлости он постаје видилац, о чудеса! надземаљских ствари. Да ли се при том одваја или не одваја од материје с којом је у почетку створен, то остаје тајна самога пута. Тај успон се не врши на маштовитим крилима разума, који по свему кружи и лута и који није у стању да постигне тачно и сигурно сазнање, ни преко отсутних чулних предмета, ни преко оностраних (трасцедентних) појмова. Овде се ради о истинском успињању: неизрецивом силом и енергијом Духа и духовном и неизрецивом познајом, душа чује неизрециве речи и види, невидљиве ствари; па и кад се отуд врати, сва је погружена у чудо и такмичи се са неуморним појцима, поставши уистину као неки Ангел Божји на земљи и приводећи Богу кроз себе саму сву творевину.

Пошто је и сам у општењу и заједници са свим што постоји, сад ум постаје заједничар и Онога који је изнад свега, да би се и оно што припада човеку, као образу Божјем, потпуно остварило. Зато и каже божански Нил: "Чисто стање ума је духовна висина, слична боји неба, коју за време молитве обасјава светлост Свете Тројице". Исти светитељ каже на другом месту: "Ако неко жели да види право стање ума, нека се ослободи свих помисли и онда ће га угледати сличног боји сапфира или неба". Али ово је немогуће постићи без стицања бестрашћа. За то је потребна помоћ Божја и изливање на ум светлости која му је сродна. И Св. Диадок каже: "Две ствари нам даје благодат кроз свето Крштење, од којих је једна бескрајно узвишенија од друге. Она нас прво обнавља водом и дарује првобитну чистоту онога што је у нама "по образу" Божјем, чистећи са нас сваку прљавштину греха, а потом, даје пристанак да сарађује са нама. Када, дакле, ум почне да се храни добротом Пресветог Духа и да то живо осећа, треба знати да тада благодат почиње као да слика на ономе што је "по образу" Божјем, оно што је "по подобју". А савршенство подобја (богосличности) сазнаћемо путем просветљења". Исти Диадок каже "да се духовна љубав не може задобити, све док човек стварно не доживи просветљење Духом Светим". Ако ум не стекне кроз божанску светлост савршено "по подобју", ипак ће бити лишен савршене љубави, макар поседовао све друге врлине.

Исто тако и преп. Исак Сиријанин каже да облагодаћени ум види за време молитве своју чистоту, сличну небеској боји, коју су израилски Старци назвали "Божје место", кад им се на Синајској Гори Бог јавио. Исти каже и ово: "Постоји чистота ума коју за време молитве обасјава светлост Свете Тројице".

Ум који се удостојио ове светлости предаје и телу, које је са њим сједињено, многе знаке божанске лепоте, посредујући између благодати Божје и телесног састава и дајући силу ономе што је по себи немоћно. Отуда настаје богоподобно и ни са чим упоредиво врлинско настројење и потпуна непокретност на зло и непријемчивост за њега. Отуда Логос Божји, разоткривајући законе бића и откривајући изнутра кроз чистоту тајне природе, уздиже преко њих, путем аналогије, разум верних посматрача, ка поимању онога што је натприродно; поимању у које се својим додирима настањује сам Отац Бога Логоса.

Из свега овога настају и друга разноврсна чудотворења: видовитост, прозорљивост и говорење о ономе што се негде далеко догађа, као да је пред очима. И што је од свега највеће, те блажене душе уопште не постављају себи то као циљ. Као што неко који гледа у сунчане зраке, види и прашину у ваздуху, иако му то није био циљ - тако и овде: они који чисто опште са божанским зрацима којима по природи припада откривење свега што постоји, и то не само онога што јесте и што је било, него и онога што ће се десити, - такви узгред стичу право знање о свему томе, по мери чистоте душе. За њих је од велике користи и повратак ума самом себи и његова сабраност. Шта више, не само ума него, иако је то чудно и рећи, и сабраност свих душевних сила у уму, и по уму и Богу њихово дејствовање. Исправљене тим дејством оне се усмеравају правилно према своме Прволику, тиме што им благодат поново враћа њихову исконску и неописиву лепоту. Ето то је висина на коју узводи блажени плач смерне срцем и сиромашне духом (Мт. 5, 3 и даље).

Али пошто ово превазилази наше моћи, због лењости којој смо подложни, вратимо се поново темељу свега овога и позабавимо још мало плачем. Он прати и све врсте невољног и по свету сиромаштва. Јер како је могуће да не тугује онај који је остао без новца и који силом прилика гладује, као и онај који је понижен и притиснут бедама? Но плач ове врсте је безутешан, утолико пре уколико се сиромаштво увећава и продужује, боље речено, уколико је онај који од њега страда удаљенији од правог знања. Јер он не потчињава разуму чулна задовољства и страдања, него пре она њега поробљују; а злоупотребом разума он их нажалост бескорисно још и умножава, шта више и на своју велику штету. Јасан знак и изобличење таквог човека јесте његово неверје у Еванђеље Божје, и у пророке пре њега и у оне који су после њега и њиме били научени да благовесте: да се сиромаштвом стиче непотрошиво богатство; бедом скривена слава; уздржањем безболно уживање; трпљењем искушења која наилазе - ослобођење од вечне муке и туге, која очекује оне који су заволели необуздани овоземаљски живот и који нису хтели да уђу у живот на уска врата и тегобним путем (ср. Мт. 7, 14). Зато добро каже Апостол Павле да туга за светом рађа смрт (2 Кор. 7, 10).

Из свега што смо рекли види се да је таква туга грех који рађа смрт. Ако је вечна божанска светлост истински живот душе, коју она стиче плачем по Богу, о чему сведоче и свети Оци које смо напред навели, онда је смрт душе - зла тама која се у души јавља из туге за светом. То је она тама о којој каже Василије Велики: "Грех, који добија своје биће недостатком добра, увлачи се и урезује у душу преко неправедних дела као духовна тама". Исто то каже и преп. Марко Подвижник: "Како може онај којим су загосподариле нечисте помисли да види њима прикривено лице греха, које је тама и магла душе, усељена у њу преко прљавих помисли, речи и дела? Онај опет који није приметио тај свепрожимајући грех, кад ће се очистити од њега молитвом? А ако се не очисти, како ће бити у стању да пронађе "место" чисте природе? Не пронађе ли то "место", како може видети унутрашње обиталиште Христово?"

Неопходно је, дакле, упорно куцати молитвом и тражити то обиталиште, и то не само да га задобијемо него и да га сачу вамо. Јер постоје и они који су га нашли, па га онда изгубили. Обично познавање молитве и случајни додир са њом поседују можда и они који су се касно са њом упознали као и младићи. Међутим, стрпљиво и упорно молитвено дело и труд тешко да се сретне и код многоискусних и побожних стараца. Са овим је сагласан и преп. Макарије Египатски, небом озарени, као и сав збор преподобних Отаца.

Као што ова тама настаје и рађа се из свих престапа, тако, ако проучимо тугу за светом, наћи ћемо да је она настала од свих страсти и да јој оне дају снагу. Као таква она носи у себи слику и нека врста је зачетка, припреме и залога бесконачног плача, који тек треба да снађе оне који су одбили да приме плач Господом названи блаженим. Овај други, не само што доноси утеху као награду и има као плод залог вечног радовања, него учвршћује и врлину,

исцељујући душу од променљивости и од похотљивости на зло. Јер ако неко постане сиромашан и смири се и почне да живи по Богу скромно, али при том напретку не стекне духовни плач, такав остаје превртљив и лако се повраћа на оно што је једном напустио, жудећи за оним чега се одрекао у почетку и показујући се тако као преступник. Ако ли буде упоран и истрајан у настројењу блаженог сиромаштва и кроз то задобије плач, тада ће остати чврст у творењу добра и више се неће повраћати на старо зло. Јер, по речима Апостола, туга по Богу ствара у души покајање на спасење, за које се не каје (2 Кор. 7, 10). Зато је неки од Отаца и говорио да плач "деља и чува" (човека). И није само у томе корист од плача што он скоро као да чини човека имуним на зло и непревртљивим ка ономе што је у прошлости згрешио; он чак те прошле грехе представља као да се ни десили нису. Пошто човек управо због њих тугује и плаче, Бог му их узима као да их је учинио нехотимично. А за оно што је нехотично, не сноси се одговорност. Тако и онај што тугује зато што је сиромашан, показује да сиромаштво не прихвата добровољно, па ће стога пасти у ђаволје замке заједно са онима који чезну за богатством или се богате њиме. Зато, ако се такав не промени и не пожури да се извуче из тих замки, завршиће заједно са демоном у вечном паклу. А онај који греши пред Богом, ако буде плакао и туговао због греха својих, Бог ће му их праведно урачунати као нехотимичне, те ће несметано^ходити путем који води у живот вечни, заједно са онима који нису сагрешили.

Ето то је корист од почетка плача, који је доста мучан, јер има сједињен са собом и страх Божји. У наставку се он на диван начин спаја са љубављу и задобија слатку и свету утеху, тиме што се онај који је плачем преображен - храни добротом Утешитеља. Та утеха, као по природи неизрецива, просто је несхватљива за оне који је нису лично окусили. Јер, ако се не може објаснити сладост меда онима који мед нису окусили, како тек онда да се објасни уживање радости и благодати Божје, онима који то нису искусили и доживели?!

Почетак опет овог блаженог плача личи на тражење венчања с Богом, које изгледа скоро немогуће. Стога они који плачу и тугују од жудње за неприступним Жеником, обраћају му се као неким предбрачним речима. Тужно плачу и призивају Га наричући, као некога који је одсутан и који можда неће никад доћи. А крај таквога плача је чудно младеначко савршено сједињење. Управо зато Апостол Павле, назвавши "великом тајном" постајање брачника једним телом, додаје: "А ја мислим на Христа и на Цркву" (Еф. 5, 32). Јер као што они који су венчани постају једно тело, тако су и они који припадају Богу - један дух са Богом. То потврђује исти Апостол на другом месту: "Ко се Господу присаједињује, један је дух с Њим" (1 Кор. 6, 17).

Где су, дакле, они који тврде да је благодат која обитава у светитељима Божјим - творевина? Нека знају да тиме руже Духа Светога, који кроз Своје даривање обитава у светима. А ми ћемо о овоме плачу навести још један јаснији пример. Почетак плача личи на повратак блуднога сина. Зато је он на повратку тако снужен, отуда и речи које упућује Оцу: "Оче сагрешних небу и пред тобом, и нисам више достојан да се назовем син твој" (Лк. 15, 21). Крај плача је опет сличан сусрету са небеским Оцем и грљењу са Њим. У моменту тог сусрета син, примивши богатство неизрецивог милосрђа и стекавши кроз њега неизмерну радост и смелост, целује Оца и бива целиван Њиме. И ушавши заједно са Њим, са Њим заједно једе, уживајући заједно са Оцем у небеској радости.

Зато, хајдемо и ми, да у блаженом сиромаштву припаднемо и заплачемо пред Господом Богом нашим, како би и наше прошле грехе избрисали, и уништили у себи сваку склоност ка греху. И задобили Утешитеља, Њиме тешени и Њему славу узносећи са беспочетним Оцем и Јединородним Сином, сада и свагда и у векове векова. Амин.